

גירושין – חלוקת רכוש עסקי על חלוקת מניות בחברה ושווי אופציות בעת גירושין

מאת: עו"ד לירן פרידלנד

אם חשבתם שחלוקת הרכוש העסקי בין בני זוג היא עניין פשוט שמתחלקים בו באופן שווה ו"סוגרים עניין", מתברר שמדובר בסוגייה סבוכה ומורכבת עם השלכות פיננסיות לא מבוטלות.

כידוע, על פי הלכת השיתוף בין בני זוג, כל הנכסים והזכויות שנרכשו והצטברו במהלך חיי הנישואין מהווים רכוש משותף שצריך להתחלק ביניהם באופן שווה במקרה של גירושין.

כאשר מדובר בנכסים "רגילים" כגון דירה, מכונית, מטלטלין או כספים, החלוקה הינה קלה ופשוטה בד"כ. אולם כאשר מדובר בחלוקה של רכוש עסקי, מניות ואופציות בהליך גירושין, הדברים הופכים למורכבים הרבה יותר, במיוחד כאשר מדובר בבני זוג שרק אחד מהם ניהל את העסק כל השנים.

השאלה שבית המשפט התחבט בה במקרים כאלה הינה, באיזה אופן ראוי ליישם את הלכת השיתוף כאשר מדובר בחלוקת מניות בחברה משפחתית. האם הדרך הראויה הינה להעביר לאישה, למשל, מחצית ממניות הבעל בחברה, או לחיוב אותו "לקנות" את חלקה של אשתו, כלומר לשלם לה במזומן את שווי חלקה.

בפסקי דין רבים נדרשו בתי המשפט לבעייתיות שבהעברת בעלות במניות חברה משפחתית לידי בן הזוג. הבעיה הינה ברורה – עסק משפחתי אינו יכול להתנהל ככלל בשעה של מריבה אישית גדולה בין בעליו, כאשר כל אחד מהם מושך את העגלה לכיוונו בדרך ניהולו ובגישתו העסקית.

העברת מניות לבן זוג שלא היתה לו יד ורגל קודם לכן בניהול החברה ומהלכיה, עלולה, ללא ספק, להביא לשיבוש חמור והרסני של החברה, כתוצאה ממריבות אין סופיות בהפעלת החברה ולשיתוק פעולתיה. מאידך, יכול להגרם נזק רב לאישה, שהועברו אליה מניות בחברה שאינה רצויה בה. הדבר עלול להביא לכך ששווי זכויות האישה בחברה ירד בצורה משמעותית, כתוצאה מדפוסי התנהגות שינקוט הבעל. שיקול נוסף כנגד העברת מניות הינו, כי הסדר ממנוי הקושר את בני הזוג זה לזה לאחר פרידתם אינו רצוי. כמובן, הדברים יבחנו על פי נסיבות החברה ולא הרי חברה משפחתית שבה שני בני הזוג פעילים בה, כחברה בה רק אחד מהם מנהל אותה ובקי במהלכה.

קיימות חברות משפחתיות שצפו בעיות מסוג זה וכללו בתקנון החברה הוראה הקובעת, כי כל אחד מבעלי המניות שינשא חייב לחתום עם בן הזוג המיועד על הסכם ממון ובמידה שלא יעשה כן, הוא מוותר בזאת ויתור בלתי חוזר על מניותיו שיחולקו בין יתר יחיד החברה.

אחת הבעיות השכיחות היא, כיצד מעריכים את שווי החברה?

בדרך כלל, כאשר נדרש בית המשפט לקבוע את שווייה של חברה, הוא נעזר באקטואר או רו"ח שממונה על ידו והוא אמור לתת חוות דעת המבוססת על נתונים ודוחות שיועברו לידי. יש להניח ששווי החברה יהיה שונה במקרה של הגשת תשקיף לצורך גיוס הון בבורסה או הצגת פרזנטציה בפני שותף/משקיע פוטנציאלי לבין הערכתו לצורך חלוקה או אומדן לפיצוי בת הזוג בגירושין. כמובן, עד כמה שמדובר בחברה ציבורית הנסחרת בבורסה, ניתן יהיה בקלות יחסית להעריך את שווייה מתוך מדדים חיצוניים אובייקטיביים.

אולם, מה קורה כאשר עסקינן בחברת סטארט-אפ, או חברת היי טק צעירה העושה צעדיה הראשונים בחדירה לשוק אגב גיוס משקיעים, שותפים אסטרטגיים בארץ ובעולם, או זו הפועלת באמצעות חברות זרות, ולעתים תוך שימוש בחברות קש הנרשמות באי אקזוטי פטור ממס, הרחק מעיני שלטונות המס ובן/בת הזוג?

אין ספק, כי לבעל השליטה בחברה מעין זו קיים מידע פנימי משמעותי אודות השווי האמיתי של מניותיו ושל החברה כגון: מידע אודות פריצת דרך או התקדמות מחקרית, התקדמות פיתוח עסקי, מגעים לרכישת החברה, צירוף משקיע אסטרטגי וכד'. לעתים, מדובר בכסף גדול המצדיק בחינת הדברים בצורה יסודית.

בעיה נוספת שבתי המשפט נדרשים להכריע בה כאשר מדובר בחלוקת רכוש עסקי, הינה, מהו "המועד הקובע" על פיו יקבע שווי החברה לצורך האיזון בין בני הזוג. גם בנושא זה יש פנים לכאן ולכאן.

אפשרות אחת היא לקבוע כי המועד הקובע הינו "מועד הפירוד" –

המועד בו נפרדו פיזית בני הזוג ואינם גרים עוד תחת קורת גג אחת, למרות שטרם התגרשו, או לחילופין המועד בו הוגשו תביעות וננקטו הליכים משפטיים ע"י אחד מבני הזוג. במקרה שבו נקבע כי מועד הפירוד הינו המועד הקובע, יש פער זמנים גדול לעתים בין מועד זה למועד חלוקת הרכוש

בפועל והגירושין .

אפשרות שניה היא לקבוע כי המועד הקובע יהיה מועד הגירושין בפועל .

הסיכון בקביעת מועד זה הוא, כי בפער הזמנים ממועד הפירוד ועד לגירושין בפועל, כאשר המניות היו בשליטתו הבלעדית של הבעל ולאישה לא היתה כל אפשרות להשתתף בניהול החברה, הבעל יכול לגרום למצב בו תרוקן החברה מנכסיה ובמועד הגירושין, כאשר תרצה האישה לממש את זכויותיה, תמצא עצמה בפני שוקת שבורה .

בפסק דין שניתן לאחרונה בבית המשפט העליון (18.1.05), חייב בית המשפט בעל לפצות את ידועתו בציבור בסכום כספי של כ- 4 מליון ₪, שווי מחצית החברה ביום הפירוד .

בית המשפט הגיע לתוצאה זו בקובעו כי :

"לא היתה לאישה יד בניהול החברה, וכל מה שעבר על החברה מאז יום הפירוד ועד הנה אינו מצוי בשליטתה. אין מקום להפוך אותה לשותפה רטרואקטיבית בניהולו של גוף, ברווחיו או בהפסדיו, משלא היתה לה שותפות אמיתית בשליטה בו" (ע"מ 1681/04 כ"י השי' רובינשטיין).

יש לשים לב כי במקרה זה דובר בבני זוג לא נשואים, שחיו כידועים בציבור .

הלכת השיתוף, כידוע, חלה גם על ידועים בציבור שחיים תחת קורת גג אחת ומנהלים משק בית משותף. גם הידועה בציבור זכאית, כאישה נשואה, למחצית מהזכויות שנצברו במהלך החיים המשותפים . יש לציין כי למרות שנראה כי הצדק מחייב כי "יום הפירוד" יהיה המועד הקובע – גם כאן קביעה זו עלולה לפגוע בבן הזוג מנהל החברה, שהיה דוקא תם לב .

אין ספק ואך טבעי הוא, שסכסוך גירושין הכרוך בתביעות הדדיות והתדיינות משפטיות ממושכות גובות מחיר יקר, גם נפשי שפוגע ביכולת התפקוד של כל אחד מבני הזוג. כך, מוצא עצמו בן הזוג, מנהל החברה משקיע את כל עתותיו בסכסוך הגירושין ומזניח את ענייני החברה, מה שמוביל, בהכרח, לירידה ברווחיה ואף להפסדים גדולים . אותו בעל יכול למצוא עצמו במועד הגירושין נדרש לשלם לאשתו סכום גבוה מאוד בגין מחצית משווי החברה, נכון ליום הפירוד, כאשר ממועד זה שווי החברה ירד בצורה דרסטית, כך שגם אם יצליח הבעל למכור אותה לא יקבל בעדה אף את שווי המחצית שהוא חייב לאשתו . במקרה כזה, הפתרון הצודק, אולי, היה למנות כונס נכסים שימכור את החברה לצד ג' ויחלק את התמורה שתקבל באופן שווה בין בני הזוג. כאן, ימצאו שניהם משלמים את מחיר המלחמה ביניהם .

ניתן גם לשער שאילו החברה היתה עולה ופורחת ומגדילה את רווחיה ממועד הפירוד ועד לגירושין, מוצא היה בית המשפט לנכון לשתף את האישה ברווחים גם בתקופה זו ולא לקפחה .

הערות :

רשימה זו הינה למידע כללי וראשוני בלבד ואינה נועדה בשום מקרה לשמש כיעוץ משפטי ואו כתחליף ליעוץ משפטי לכל מקרה ונסיבותיו .

הדברים נכונים למועד כתיבתם בלבד, ונכונותם עלולה להשתנות מעת לעת .

במקום בו המאמר מנוסח בלשון זכר הכוונה וההתייחסות היא גם בלשון נקבה.